

ŠIKANOVANIE AKO FENOMÉN TRESTNEJ ČINNOSTI

V súvislosti so šikanovaním v školách a školských zariadeniach sa mnohokrát stáva, že si vinníci i obeť si neuvedomujú trestnoprávne hľadisko svojho konania.

Základnú orientáciu v tejto oblasti poskytuje dokument MŠ SR (**Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28.marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach, str. 2**), no pre lepšiu orientáciu ponúkame aj tento stručný prehľad v súčasnosti platnej legislatívy v Slovenskej republike

Trestno-právne normy v oblasti trestnej činnosti, súvisiacej s tzv. šikanovaním v školskom prostredí (spracované podľa PPZ)

Trestný zákon nepozná skutkovú podstatu trestného činu „šikanovania“, avšak v prípade konania, ktoré vykazuje znaky šikanovania, môže byť takéto posudzované ako trestný čin **vydierania** v zmysle § 189 Trestného zákona, prípadne trestný čin **nátlaku** podľa § 192 Trestného zákona.

(1) § 189 Vydieranie

(1) Kto iného násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až šesť rokov.

(2) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený odseku 1

- a) závažnejším spôsobom konania,
- b) na chránenej osobe,
- c) z osobitného motívu, alebo
- d) a spôsobí ním väčšiu škodu.

(3) Odňatím slobody na desať rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
- b) a spôsobí ním značnú škodu.

(4) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb,
- b) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo
- c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 192 Nátlak

(1) Kto iného núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, zneužívajúc jeho hmotnú núdzu alebo naliehavú nemajetkovú potrebu, alebo tieseň vyvolanú jeho nepriaznivými osobnými pomermi, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) závažnejším spôsobom konania,
- b) na chránenej osobe,
- c) z osobitného motívu,
- d) v úmysle získať pre seba alebo pre iného väčší majetkový prospech alebo iný prospech, alebo
- e) tým, že odopiera zamestnancovi v pracovnom alebo inom obdobnom pracovnom vzťahu právo na zaistenie bezpečnosti zdravia pri práci, na dovolenku na zotavenie alebo na poskytnutie zákonom zaručených osobitných pracovných podmienok ženám a mladistvým zamestnancom.

(3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v

odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
- b) a spôsobí ním značnú škodu.

(4) Odňatím slobody na desať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu,
- b) a spôsobí ním smrť viacerých osôb,
- c) ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo
- d) za krízovej situácie.

Pokiaľ ide o **trestnú zodpovednosť** v súvislosti s vekom dosiahnutým v čase spáchania trestného činu, o tejto pojednáva § 22 Trestného zákona:

(2) Vek

(1) Kto v čase spáchania činu inak trestného nedovršil štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný.

(2) Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovršil pätnásť rok svojho veku.

Štruktúra policajných špecialistov zaoberajúcich sa problematikou detí a mládeže

Prezídium Policajného zboru

- Kancelária prezidenta Policajného zboru – **oddelenie prevencie**
- Úrad justičnej a kriminálnej polície - **Odbor všeobecnej kriminality - Oddelenie všeobecnej kriminality, kriminality mládeže a páchanej na mládeži**

Krajské riaditeľstvo PZ

- Vnútorý odbor – *preventista*
- ÚJKP - odbor všeobecnej kriminality – špecialista

Okresné riaditeľstvo PZ

- Vnútorý odbor – *preventista*
- ÚJKP - odbor všeobecnej kriminality - *špecialista*

Páchatel'om trestného činu je ten "kto trestný čin spáchal sám" (§ 9 ods. 1). Ak bol trestný čin spáchaný spoločným konaním dvoch alebo viacerých osôb, zodpovedá sa každá z nich, ako by trestný čin spáchala sama (spolupáchatelia) (§ 9 odst. 2).

Podľa § 10 odst. 1 Trestného zákona účastníkom trestného činu je ten, kto úmyselne:

- a. zosnoval alebo riadil spáchanie trestného činu (organizátor)
- b. naviedol iného na spáchanie trestného činu (návodca)
- c. poskytol inému pomoc na spáchanie trestného činu (pomocník)

Trestne zodpovedný nie je ten, "kto v čase spáchania činu nedovršil štrnásť rok" (§ 11) a v čase spáchania činu nebol príčetný (§ 12).

Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých sa nachádzajú v Siedmej hlave trestného zákona. Podľa neho je za mladistvého považovaná osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovršila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku (§ 74 ods. 1).

Účelom trestu mladistvého je predovšetkým "vychovať ho na riadneho občana, a to so zreteľom na jeho osobné vlastnosti, na jeho rodinnú výchovu a na prostredie, z ktorého pochádza" (§ 76). Súd môže mladistvému uložiť tresty odňatia slobody, prepadnutia vecí, vyhostenia a ak je zárobkovo činný, peňažný trest. Trest zákazu činnosti mu môže súd uložiť len vtedy, ak to nie je na prekážku v príprave na jeho povolanie (§ 78).

Trestné sadzby odňatia slobody ustanovené v trestnom zákone sa u mladistvého znižujú na polovicu, pričom horná hranica trestnej sadzby nesmie prevyšovať päť a dolná hranica jeden rok (§79 odst.1). V prípade, že mladistvý spáchal trestný čin, ktorého stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť je mimoriadne vysoký, môže mu súd uložiť trest odňatia slobody na päť až desať rokov (§ 79 odst.2). Trest odňatia slobody sa u osôb, ktoré neprekročili osemnásť rok vykonáva v nápravno-výchovných ústavoch pre mladistvých (§ 81 odst.1).

Pri podmienenečnom odsúdení súd určí skúšobnú dobu na jeden až tri roky (§ 82). Ak súd upustil od potrestania mladistvého, môže požiadať toho, kto je oprávnený ponúknuť záruku za jeho nápravu, aby mladistvý žil riadnym životom (§ 77 odst.1).

Súd môže upustiť od potrestania mladistvého aj vtedy, keď má za to, že ochranná výchova, ktorú zároveň ukladá, zabezpečí nápravu mladistvého lepšie ako trest (§ 77 odst.1). Ochrannú výchovu môže mladistvému súd určiť podľa § 84 odst.1 *Trestného zákona* vtedy, ak:

- a. o jeho výchovu nie je primerane postarané
- b. jeho doterajšia výchova bola zanedbaná
- c. vyžaduje to prostredie, v ktorom mladistvý žije

Ochranná výchova sa podľa § 85 odst.1 *Trestného zákona* vykonáva v osobitných výchovných zariadeniach a ak to vyžaduje zdravotný stav chovanca v liečebnom ústave. Chovanec sa tu pod riadnym pedagogickým vedením pripravuje na budúce povolanie (§ 85 odst.2). V súvislosti s posúdením, či má byť nariadená ochranná výchova mladistvého, ukladá sa spravidla orgánu poverenému starostlivosťou o mládež zistiť stupeň rozumového a mravného vývoja mladistvého, jeho povahu, pomery a prostredie, v ktorom žil a bol vychovávaný (§ 292).

Problémy pri posudzovaní šikanovania

Uvádzame niekoľko poznámok, kedy môže byť pri výskyte a posudzovaní konkrétnych spôsobov šikanovania v škole podozrenie na páchanie trestného činu a je nutné kontaktovať políciu:

- Pri šikanovaní sa môžeme stretnúť "len" s vyhrázaním. Pokiaľ tým vzbudí agresor u iného dôvodnú obavu a dôsledkom je neblahý psychický účinok na obeť, ide tiež o trestný čin. Aj keď sa to dospelému môže zdať banálne, dieťa tým psychicky trpí a možné sú aj trvalé následky.
- Násilné odobratie vecí (peniaze, hračky, oblečenie a pod.) aj malej finančnej hodnoty môže byť kvalifikované ako **trestný čin lúpeže**. Rozhodujúci je totiž samotný fakt, že bolo použité násilie a nie výška hmotnej straty.
- Pokiaľ sa šikanovanie prejaví na zdravotnom stave poškodeného, môže ísť o **trestný čin ublíženia na zdraví**. V tom prípade je nutné ošetrovanie lekára a jeho odborné vyjadrenie.
- Ak je šikanovanie založené na úmyselnom poškodení vecí obeť, môže ísť o **trestný čin poškodzovania cudzej veci**.
- Je dôležité si uvedomiť, že keď sú páchatelmi deti mladšie ako 14 rokov, nie sú trestne zodpovedné. To však neznamená, že nemôžu byť postihnuté iným spôsobom, pokiaľ bežné výchovné postupy nemajú účinnosť. V takých prípadoch je nutné obrátiť sa na sociálneho kurátora mládeže odboru sociálnych vecí príslušného mestského úradu. Kurátor je oprávnený vo vážnych a odôvodnených prípadoch na základe šetrenia vydať predbežné opatrenie na umiestnenie dieťaťa do príslušného ústavu. Toto opatrenie platí až do vydania riadneho rozsudku súdu. Z praxe vieme, že realizovať tieto opatrenia je ťažké .
- **Sexuálne formy šikanovania** môžu byť zahrnuté pod **trestné činy pokusu o znásilnenie, znásilnenie, pohlavné zneužívanie alebo kupliarstvo**.
- Rodičia sa pri zanedbávaní výchovy (**túlanie, ponocovanie, asociálne správanie**) dopúšťajú **trestného činu ohrozovania mravnej výchovy**, ak svojmu dieťaťu umožňujú viesť záhaľčivý alebo nemravný život a je možné ich pri dokázaní činu odsúdiť.
- Pokiaľ k šikanovaniu dochádza v priebehu vyučovania, nesie plnú zodpovednosť za vzniknutú ujmu školské zariadenie a jeho zriaďovateľ. Rodič preto môže požadovať náhradu škody na veciach, aj na zdraví.

Trestne zodpovedný nie je ten, "kto v čase spáchania činu nedovršil štrnásť rok" (§ 11) a v čase spáchania činu nebol prítelný (§ 12).